

Täysistunto

Torstai 22.10.2020 klo 16.00—18.45

11. Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön Suomen valtuuskunnan kertomus ETYJ:n parlamentaarisen yleiskokouksen toiminnasta vuonna 2019

Kertomus K 8/2020 vp

Lähetekeskustelu

Puhemies Anu Vehviläinen: Lähetekeskustelua varten esitellään päiväjärjestyksen 11. asia. Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetetään ulkoasiainvaliokuntaan.

Keskustelu

18.32 Vilhelm Junnila ps (esittelypuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Esittelen Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön eli Etyjin Suomen valtuuskunnan toimintakertomuksen.

Viime vuonna, kun covid-19 ei vielä haitannut Etyjin parlamentaarisen yleiskokouksen toimintaa, pidettiin kaikki kokoukset ja vaalitarkkailut normaalin käytännön mukaisesti. Varsinainen täysistunto pidetään yleensä heinäkuussa, ja tämän lisäksi on talvi-istunto helmikuussa ja syysistunto lokakuussa. Tänä vuonna yleiskokouksen istuntoa ei järjestetty — vielä helmikuussa järjestettiin talvi-istunto Wienissä, mutta sen jälkeen kaikki kokoukset on pidetty virtuaalisesti. Tämä on aiheuttanut jonkinasteisia vaikeuksia toiminnan järjestämisessä eikä vähiten erilaisten valintojen ja sääntöjen näkökulmasta. Tilalla on ollut mitava määrä erilaisia webinaareja samoista aiheista, joista täysistunnon yhteydessäkin keskustellaan.

Arvoisa puhemies! Palaan nyt kuitenkin viime vuoteen ja voin lopussa valaista tämän vuoden tilannetta ja käydä läpi lyhyesti vaalitarkkailua käytännön näkökulmasta Valko-Venäjällä ja Uzbekistanissa.

Yleiskokouksen tehtävähän on keskustella ja ottaa kantaa Etyjin alueella esiintyviin kiistoihin ja jäsenvelvoitteiden noudattamiseen jäsenmaissa. Kertomusvuonna vuoden päätapahtuma eli yleiskokouksen pääistunto järjestettiin Luxemburgissa. Puheenjohtajamaana toimi Slovakia, jonka ulkoministeri Lajčák oli hyvin aktiivinen ja jonka näkemykset käytännössä vastasivat myös yleiskokouksen näkemyksiä.

Vielä helmikuussa 2019 yleiskokouksen istuntoon osallistui edellisellä vaalikaudella valittu valtuuskunta. Nykyinen valtuuskunta valittiin viime vuoden eduskuntavaalien jälkeen. Edellisistä eduskuntavaaleista voin mainita sen verran, että Etyjin osana toimiva ODIHR, eli demokraattisten instituutioiden ja ihmisoikeuksien toimisto, ei suositellut vaalitarkkailijoiden lähettämistä Suomeen. ODIHRin asiantuntijat Badalyan ja Misev kuitenkin tapasivat oikeusministeriön, korkeimman hallinto-oikeuden, valtiontalouden tarkastusviraston sekä puolueiden, median ja kansalaisjärjestöjen edustajia. Samassa kuussa valtuuskunta tapasi myös tasavallan presidentti Sauli Niinistön. Armenian pääministeri Pašin-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 136/2020 vp

jan ja Azerbaidžanin presidentti Alijev tapasivat maaliskuussa 19 ensimmäistä kertaa. Sittemminhän tilanne on eskaloitunut sotatoimiksi. Etyjissä on Minsk-ryhmä, jonka puheenjohtajina Ranska, Yhdysvallat ja Venäjä toimivat ja ovat pitkään yrittäneet saada sopua aikaan. Uusien tietojen valossa näyttää, että Etyj muodostuu jatkossakin pääfoorumiksi tässä kyseisessä konfliktissa.

Aiemmin tammikuussa valtuuskunnan silloinen puheenjohtaja ja varapuheenjohtaja osallistuivat Pohjoismaiden ja Baltian maiden Etyj-valtuuskuntien yhteistapaamiseen. Tämän Varsovassa pidetyn kokouksen tarkoituksena oli uudistaa vaalitarkkailua koskevat säännöt. Suomi kiinnitti sääntöuudistuksessa huomiota kohtaan, jonka mukaan vaalitarkkailuun osallistuvan henkilön tulisi allekirjoittaa sitoumus pidättäytyä kommentoimasta vaaleja käyvän maan tilannetta 6 kuukautta ennen vaaleja. Jokainen ymmärrämme, että ulkopoliitikassa mukana olevat ja vaaleilla valitut kansanedustajat kokivat tilanteen hyvin kiusalliseksi ja osiltaan aika mahdottomaksi. Vaatimuksen katsottiin loukkaavan edustajien sanan- ja ilmaisunvapautta. Pohjoismaat ja Baltian maat ovat yhteisesti ajaneet tämän kyseisen kohdan poistamista. Yleiskokouksessa on useita epävirallisia maantieteellisiä ryhmittymiä, joissa keskustellaan henkilövaaleista ja mahdollisesti yhteisestä linjasta eri kysymyksissä. Suomi siis kuuluu Pohjoismaiden ja Baltian maiden ryhmään, joka vuonna 2019 kokoontui kolme kertaa.

Mutta mennään heinäkuun pääistuntoon, jonka aiheena oli kansanedustuslaitoksen rooli kestävän kehityksen ja turvallisuuden edistämisessä. Istunnon keskusteluissa toistuivat tutut vastakkainasettelut ja kannanotot liittyen Ukrainan kriisiin, Abhasian ja Etelä-Ossetian tilanteeseen sekä Vuoristo-Karabahiin ja sitä ympäröiviin alueisiin. Loppuasiakirja hyväksyttiin Venäjän ja Turkin kuitenkin vastustaessa asiakirjaa. Venäjä on toistuvasti vastustanut lähes kaikkia Ukraina-konfliktia koskevia kirjauksia. Myös pysyvä komitea joutui äänestämään lisäaiheiden jatkokäsittelyssä, jossa Venäjän valtuuskunnan puheenjohtaja Tolstoin aloitteesta järjestettiin äänestys Ukrainan ja Georgian valtuuskuntien tekemien ehdotusten hautaamisesta. Ukrainan lisäaiheesta käsiteltiin Venäjän militarisaatiota Krimin ja Sevastopolin miehityksillä alueilla sekä Mustanmeren alueella ja Asovanmerellä. Aihe meni kuitenkin jatkoon, sillä Venäjä ja Tadžikistan jäivät tässä äänestyksessä ilman tukea. Pysyvässä komiteassa Suomen ääntä käyttää valtuuskunnan puheenjohtaja. Venäjä hävisi myös äänestyksen Georgia-lisäaiheesta, joka koski turvallisuus- ja ihmisoikeustilannetta Abhasiassa ja Etelä-Ossetian niin kutsutulla Tskhinvalin alueella.

Yleiskokouksessa oli erikoinen tilanne, kun Venäjä myöhemmin vaati uutta nimenhuutoa yrittäessään kaataa varsinaisen päätösasiakirjan. Puheenjohtajana toiminut Tsereteli ei kuitenkaan sitä sallinut. Venäjän vaatimus liittyi siihen, että keskustelun kestäessä osa jäsenistä oli jo ehtinyt lähteä kokouspaikalta. Venäjä yritti useaan otteeseen vedota siihen, ettei yleiskokous ollut päätösvaltainen. Sääntöjen mukaan päätöksenteko edellyttää, että puolet yleiskokouksesta osallistuu siihen, ja Venäjän edustajien mielestä tämä ei sitten täyttynyt. Sihteeristö oli kuitenkin eri mieltä, ja tästä seurasi melkoinen kahakka ja lopulta ulosmarssi. Venäjä ilmoitti, ettei voi pitää Luxemburgin julistusta virallisena, eikä asiaan saatu täyttä selvyyttä.

Elokuussa Tsereteli nimitti edustaja Kauman kansalaisjärjestösuhteiden erityisedustajaksi sekä yleiskokouksen terrorismin vastaisen työryhmän jäseneksi. Edustaja Kanerva jatkoi presidenttikautensa jälkeen edelleen emeritusroolissa, koska istuva puheenjohtaja Tsereteli voitti vaaleissa saksalaisen vastaehdokkaansa Doris Barnettin, ja tämä sitten tar-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 136/2020 vp

koitti, että Kanerva jatkoi toisen kauden toimien samalla puheenjohtajiston ex officio -jäsenenä.

Haluan vielä erikseen mainita yleiskokouksen syyskokouksen. Vuonna 2019 syysistunto järjestettiin ensimmäistä kertaa yleiskokouksen demokratiakumppanimaassa Marokossa. Teemakonferenssin aihe liittyi Pohjois-Afrikan turvallisuustilanteeseen ja tarjosi tilaisuuden nostaa esille Marokon ja lähialueen muiden maiden konfliktit sekä alueen eri yhteistyömuodot. On tärkeää muistaa, että Etyjillä on myös Välimeri-ulottuvuus ja parlamentaarikkoja Pohjois-Afrikasta ja Lähi-idästä osallistuu joihinkin käymiimme keskusteluihin ja neuvotteluihin. Marokon lisäksi näihin kuuluvat esimerkiksi Israel ja Algeria.

Mainitsen myös yleiskokouksen menettelytapasääntöjen päivittämisen, jonka tarkoitus on saada aikaan strategisempi ja johdonmukaisempi lähestymistapa. Tarvitaan selkeämpiä sääntöjä tiukkoja tilanteita, kuten äänestyksiä, varten. Tätä pohdintaa löytyy tarkastuskertomuksesta lisää. Päällisin puolin voidaan todeta, että täällä Helsingissä perustettu Etyj etenee jatkuvasti ammattimaisempaan suuntaan erityisesti vaalitarkkailussa mutta myös luottavana osapuolena erilaisissa konfliktiratkaisuissa.

Keskusteluja on käyty istuntojen yhteydessä järjestettävistä oheistapahtumista sekä alueellisista yhteistyöverkostoista. Näillä ei ole muodollista asemaa yleiskokouksessa, mutta niiden lukumäärä on jatkuvasti kasvanut, ja näistä on muodostunut hyvä tapa vähemmän muodollisesti nostaa esille sellaisia kysymyksiä ja konflikteja, jotka eivät välttämättä ole kestoaiheita, kuten vaikka tämä Ukrainan tilanne, mutta sitten on myös tällaisia toisinajattelijoiden ja ihmisoikeusaktivistien kohteluun liittyviä, kuten Magnitskin ja Boris Nemtsovin tapaukset. Näihin liittyen voidaan todeta, että monet näistä tapauksista ovat esillä myös kansainvälisillä foorumeilla.

Kuitenkin Kiinan mahdollinen rooli erilaisten kumppanimaidensa epävirallisten Silkkitie-ryhmien muodossa on huolestuttanut yleiskokousta ja pysyvää komiteaa ja on johtamassa toimenpiteisiin, joiden johdosta yleiskokous voisi toimintaa virallistamalla puuttua epäselväksi kokemaansa toimintaan.

Arvoisa puhemies! Ulkoasiainvaliokunta kuuli syyskuussa puheenjohtajaa ja kansainvälisten asiain neuvosta, ja valiokunta katsoi mietinnössään, että Etyjin parlamentaarisen yleiskokouksen ja Euroopan neuvoston parlamentaarisen yleiskokouksen toiminnassa on selkeä sisällöllinen kosketuspinta. Ulkoasiainvaliokunta piti myönteisenä pyrkimyksiä tiivistää yhteistyötä ja vuoropuhelua Suomen valtuuskuntien kesken tämän kosketuspinnan hyödyntämiseksi ja toiminnan sekä kannanottojen johdonmukaisuuden varmistamiseksi.

Yleiskokouksen toinen tärkeä ja operatiivinen tehtävä on harjoittaa vaalitarkkailua. Kiinnostus vaalitarkkailua kohtaan on lisääntynyt. Varsinainen vaalitarkkailu on jatkunut myös korona-aikana, ja uudet säännöt on otettu käyttöön. Uudistamistyöllä on haluttu varmistaa vaalitarkkailun sujuvuus, luotettavuus ja puolueettomuus ja samalla sitouttaa edustajat entistä vahvemmin niihin tarkkailuoperaatioihin, joihin he osallistuvat.

Viime vuonna yleiskokous lähetti valtuuskuntia kuuteen maahan. Ukraina ei hyväksynyt Venäjän asettamia vaalitarkkailijoilta vedoten lainsäädäntönsä: he luokittelivat Venäjän hyökkääjävaltioksi. Suomi kuitenkin osallistui myös Ukrainassa, Kanerva Kiovassa ja allekirjoittanut Odessassa.

Arvoisa puhemies! Tällä hetkellä valmistaudutaan lähtemään tarkkailemaan parlamenttivaaleja Georgiassa [Puhemies koputtaa] ja useita vaaleja Yhdysvalloissa. Suomen valtuuskunnan jäsen, edustaja Kauma itse asiassa toimii yleiskokouksen valtuuskunnan vetäjänä. Myös edustaja Hopsu lähtee Georgiaan. Georgian vaalien tulos on siinä mielessä mie-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 136/2020 vp

lenkiintoinen, että ehdolla on yleiskokouksen tämänhetkinen presidentti eli puheenjohtaja George Tsereteli. [Puhemies koputtaa] Jos hän ei menesty vaaleissa, yleiskokouksen johon valitaan uusi presidentti. Maassa on myös meneillään mittava lainsäädäntöuudistus, joka on muuttanut osan vaalipiireistä noudattamaan suhteellista vaalitapaa.

Arvoisa puhemies! Käyn vielä lyhyesti läpi Yhdysvaltoja, nimittäin Yhdysvaltojen vaalien mielenkiinto on tietenkin aivan omaa luokkaansa. Suomi osallistuu niihin tällä kertaa pienellä valtuuskunnalla, tarkkailemme kahdessa eri osavaltiossa. Olemme käyneet taustatietoja läpi jo pidemmän aikaa, sillä osavaltiokohtaisesti maassa vallitsee täysin erilaisia lainsäädäntöjä, käytäntöjä, sääntöjä ja vastuukysymyksiä suhteessa liittovaltion ja paikallisviranomaisten keskinäiseen toimintaan. Olemme kuitenkin valmistautuneet hyvin, mikä on ensisijaisen tärkeää tässä epävarmassa epidemiatilanteessa. — Kiitoksia.

Keskustelu päättyi.

Asia lähetettiin ulkoasiainvaliokuntaan.